

# ÖZLEM ÖZDEMİR

-  
Biyografi  
-



YÜZÜNCÜ YILA  
ARMAĞAN **1**



# KADINLAR BİLİMİN ÖNCÜ KADINLARI CUMHURİYETİ



**DK 100**  
Cumhuriyetimiz  
100 Yaşında

**Özlem Özdemir**, 2000 yılında başladığı gazetecilik hayatında *Posta*, *Para*, *Akşam*, *Milliyet Sanat*, *BirGün*, *Oda TV*, *Bayan Yanı*, *Cumhuriyet* gibi pek çok farklı mecrada yazı ve röportajlarla yer aldı. YOL TV’de “BirKaç Ses” ile KRT TV’de “İyi ki Varsınız” adlı kültür sanat programlarını hazırlayıp sundu. “Nokta Koymadan” adlı belgesel projesi ile Ali Poyrazoğlu, Haldun Dormen ve Ayla Algan’ın belgesellerini hazırladı. Pekin’de Çin Uluslararası Radyosu Türkçe Servisi’nde editör olarak görev yaptı, “Çin’de İz Bırakan Kadınlar” adlı radyo programını hazırlayıp sundu. Özdemir’in *Cumhuriyet Işığında Söyleşiler*, *İlham Veren Cumhuriyet Kahramanları: “Öncü Kadınlar”*, *İlham Veren Cumhuriyet Kahramanları: “Öncü Erkekler”*, *Benim Adım Afet* ve *Afet: Atatürk’ün Manevi Kızı Prof. Dr. Afet İnan’ın Yaşamöyküsü* adlı kitapları Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından yayımlandı. Özdemir, sıklıkla çeşitli okullar ve kurumların davetlisi olarak “Cumhuriyet’in Öncüleri”, “Cumhuriyet ve Kadın” başlıklı konuşmalar yapmakta ve 10 Kasım, 29 Ekim, 19 Mayıs, 8 Mart, 30 Ağustos gibi özel günlerde konuşmacı olarak söyleşilere katılmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet’in 100. yılı için farklı disiplinlerde sanatsal projeler üzerinde çalışmaktadır.

## **KADINLAR CUMHURİYETİ**

### **Bilimin Öncü Kadınları**

Yüzüncü Yıla Armağan-1

**Yazan:** Özlem Özdemir

**Editör:** Aslı Güneş

**Yayın hakları:** © 2023 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

**1. baskı** / Şubat 2023 / ISBN 978-625-6417-03-8

**Sertifika no:** 44919

**Kapak ve sayfa tasarımı:** Gökçen Yanlı

**Baskı:** Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 45464

**Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.**

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

[www.dogankitap.com.tr](http://www.dogankitap.com.tr) / [editor@dogankitap.com.tr](mailto:editor@dogankitap.com.tr) / [satis@dogankitap.com.tr](mailto:satis@dogankitap.com.tr)

# ***Kadınlar Cumhuriyeti***

*Bilimin Öncü Kadınları*

Özlem Özdemir

*“...Tarih, Türk inkilâbını anlatırken, bunun bir  
kurtuluş olduğunu en başta söyleyecektir.  
Bu kurtuluşun çeşitli aşamaları içinde de,  
özellikle kadınların kurtulmasını anacaktır...”*

*— Mustafa Kemal Atatürk,  
TBMM, 5 Aralık 1934*

# Önsöz

Cumhuriyetimizin 100. yılına armağan olarak hazırladığım bu kitabın benim için yeri her zaman ayrı olacak. Atatürk'ün bir bilim âşığı olduğu hepimizin bildiği bir gerçek. En ünlü sözlerinden biri şöyle: “Dünyada her şey için; uygarlık için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir; fendir. İlim ve fennin dışın-da rehber aramak dikkatsizliktir, bilgisizliktir, yanlışlıktır...”

İşte tam da bu sebeple, bir kadın devrimi olan Cumhuriyet'in 100. Yılı için “Bilim Kadınları”nın yaşamöykülerini halkımıza armağan etmekten güzel ne olabilir diye düşündüm.

Ben tüm kalbimle inanıyorum ki, devrimimizin yüzüncü yılından itibaren Atatürk'ün bizlere bıraktığı modern ülkeyi bilim ve akılla şekillendireceğiz. Çünkü inanıyorum ki, Atatürk'ün değerini de, Cumhuriyet'in önemini de çok daha iyi anladık. Özellikle biz kadınlar için laik Cumhuriyet olmazsa bir hayattan söz etmenin mümkün olmayacağını pek çok üzücü olayla fark ettik. Bu kitapta hayatlarını yazdığım bilim kadınlarının öyküleri, Cumhuriyet sayesinde kadınların neler başarabildiklerini ortaya koyuyor.

Onlar, işgal ile onurunu kaybetmiş bir halkın zaferle ayağa kalkarak yarattığı onurlu bir ulusun çocukları...

Onlar, Atatürk'ün “Az zamanda çok ve büyük işler yaptık” sözünün canlı örnekleri...

Onlar, öğretmene en çok ihtiyaç duyulan yıllarda, insan yetiştirme çabasını üstlenenler...

Ve en önemli ortak noktaları, Atatürk'e yürekten bağlılığın ve vatan sevgisinin onlar için her şeyden önce gelmesi...

Kitapta yer alan her kadının kişisel öyküsü farklı ama mesleklerini yapabilmelerini sağlayan durum aynı: Cumhuriyet'in

kurulması! Her öyküde o meslekte eğitim görmenin ve sonra o mesleği icra etmenin zorluklarını aktarırken, Cumhuriyet ile birlikte değişen yaşam biçimini ve kadınların nasıl özgürleştiklerini ortaya koymaya çalıştım. Kitabı herkes sıkılmadan okuyabilsin diye, tarih bilgilerini kısa tuttum. Bazı konulardaki yanlışları düzeltme fırsatı buldum, Cumhuriyet tarihiyle ilgili hatalı söylemlerin doğrusunu yazdım.

Bu kitapta (başlı başına ayrı bir çalışmanın konusu olması gerektiği için dahil etmediğim sosyal bilimler dışındaki) çeşitli bilim dallarında yol açmış 11+1 kadın yer alıyor. Bu ifade, çok özel bir kişiyi projeye başlarken belirlediğim on bir öncü bilim kadınından oluşan listeye eklemekten kendini alamamamdan kaynaklanıyor. Çünkü bu kitap benim için onsuz olmazdı, yazarın şahsi seçimi diyelim. Prof. Dr. Türkan Saylan, kitapta yer alan diğer kadınlardan bir sonraki kuşağın mensubu, benim de aynı dönemde yaşamaktan onur duyduğum bir Cumhuriyet kadını. Bilim kadınlarını yazdığım kitap onsuz olsaydı kendimi affetmezdim, siz de sorun etmezsiniz diye düşündüm...

Okunduğunda görülecek ki, ülkenin her açıdan gelişmeye muhtaç yıllarında doğan, büyüyen bu nesil onlara verileni geri verme ödevine sahip. Bu aidiyet duygusunu gençlere yeniden aşlamak bu ülkenin okumuş her insanının vazifesidir. Bu kitap, küçücük de olsa buna hizmet ederse ne mutlu bana.

Bütün önyargılara rağmen yılmadan Türk kadınlarının dünyadaki diğer kadınlardan hiçbir eksikliği olmadığını ispat eden ve gelecek kuşaklara yol açan kitabımın kahramanları sizlere umut, gençlerimize ilham olsun isterim.

Bu kitap, kendinden sonra gelenlere yol açan tüm kadınlara armağan olsun...

*Yaşasın Cumhuriyet!*  
— Özlem Özdemir  
Aralık 2022, İstanbul

# *Teşekkür*

Her kitabıma olduğu gibi bu kitabıma da yaptığı büyük katkılarla başeditörüm ve değerli kocam Cem Say'a, yine her kitabım için yeni fotoğraf çekmekten bıkmayan Klik Stüdyo'nun kurucusu Gülay Ayyıldız Yiğitcan'a teşekkür yetmez. Araştırma safhasında Sevgili Seda İncirkuş ve kardeşim Özge Özdemir'in yardımlarına müteşekkirim.

Prof. Dr. Belkıs Özdoğan hakkındaki araştırmamda oğlu Prof. Mehmet Özdoğan ve torunu Nisan Özdoğan'a ulaşmamda bana yardımcı olan damadı, değerli keman virtüözü Cihat Aşkın'a teşekkür ederim. Mehmet Bey, annesi hakkında bana bilgi vermekle kalmadı, arşivinden annesinin fotoğraflarını da sağladı. Nisan Hanım da dokümanları bana ulaştırmada çok yardımcı oldu. Çünkü bu kitabı yazarken en zorlandığım konu doğru bilgiye ve görsel malzemeye ulaşmaktı.

Kitapta kullanılan fotoğraflardan bazıları Taha Toros Arşivi, İnönü Vakfı Arşivi ve Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivi'nden alındı. Fatma Hikmet İşmen'in birkaç fotoğrafı Dr. Canan Özcan'ın Twitter paylaşımlarından, üç fotoğrafı ise Hollanda Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'nden (IISH) bulundu. Sabiha Rıfat Gürayman'ın kimi fotoğrafları Mimar Seda Özen Bilgili'nin, Mimar Orhan Arda'nın oğlu Ömer Arda'nın arşivinden yaptığı Twitter paylaşımlarından alındı. Bunlar dışında; Pakize Tarzi'nin kocasıyla fotoğrafını bana ABD'den yollayan kızı Zeynep Tarzi'ye, Prof. Dr. Dilhan Eryurt'un fotoğraflarını bana sağlayan yeğeni Melek şener'e,



Prof. Dr. Nüzhet Gökdoğan'ın fotoğraflarını ulaştıran Erenköy Kız Liseliler Derneği Başkanı Sevgili Zeynep Sözmen'e, Sabire Aydemir'in fotoğraflarını ileten ve aileye ulaşmamı sağlayan İnebolu Belediyesi Halkla İlişkiler Müdürü Sevinç Özlü'ye, Sabire Aydemir'in kızı Sayın Gönül Aydemir Elalmış'a ve oğlu Can Elalmış'a, Prof. Dr. Türkan Saylan'ın fotoğrafları için ÇYDD İletişim Sorumlusu Yalçın Çuhadar ve ÇYDD İletişim ekibine, yoldaşım Başkent Üniversitesi Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi'nden Doç. Dr. Evrim Şencan'a teşekkürlerimi sunuyorum. Prof. Dr. Selma Soysal'ın aile albümünden fotoğrafları bana ulaştıran yeğeni Funda Soysal'a ve Prof. Dr. Selma Soysal hakkında aylarca uğraşıp bulamadığım bilgiyi birkaç saat içinde özverili çalışmasıyla bana ulaştıran İTÜ Kütüphanesi Dijital Arşiv Birim Yöneticisi Erdal Işık'a örnek çalışması için çok teşekkürler!

Bu kitabın basılmasında benimle aynı heyecanı paylaşan Doğan Kitap Genel Yayın Direktörü Cem Erciyes ve bu ilk çalışmamızda kahramanlarıma hakkıyla yaklaşan editörüm Aslı Güneş'e teşekkür ederim.

Son olarak size Önder Cırık adlı birinden bahsetmek istiyorum. Önder Cırık ile tanışmadık ama yurtseverlikte yoldaştık biz. Anadolu sevdalısıydı, yaban hayat savunucusuydu, deniz görmemiş çocuklara ülkemizi bedavaya gezdirmesiyle tanınırdı. Varlığı bu ülke için kazançtı. 100. yılda Cumhuriyet'in şahlanışını görmeyi bekliyordu. Bu kitabımı da okuyup yorumlamasını iple çekiyordum. Önder ne yazık ki kitabın baskıya gittiği günlerde yaşanan 6 Şubat depreminde hayatını kaybetti. Onu unutmayacağım; siz de unutmayın.

*Her geçen gün hayranlığımın arttığı,  
dünyada kadına gerçek anlamda değer veren en özel lider  
Mustafa Kemal Atatürk'e minnetle...*

# İçindekiler

9	Önsöz
11	Teşekkür
15	İçindekiler
17	<b>Dr. Hatice Safiye Ali</b>
33	<b>Prof. Dr. Remziye Hisar</b>
51	<b>Prof. Dr. Hatice Kâmile Şevki (Aygün) Mutlu</b>
65	<b>Sabire (Dalyan) Aydemir</b>
75	<b>Prof. Dr. Hatice Nüzhet (Toydemir) Gökdoğan</b>
95	<b>Sabiha Rıfat (Ecebilgen) Gürayman</b>
111	<b>Prof. Dr. Belkıs (Antel) Özdoğan</b>
119	<b>Dr. Pakize (İzzet) Tarzi</b>
135	<b>Fatma Hikmet İşmen</b>
145	<b>Prof. Dr. Fatma Selma Soysal</b>
161	<b>Prof. Dr. Dilhan (Ege) Ezer Eryurt</b>
175	<b>Prof. Dr. Türkan Saylan</b>
193	Kaynakça
195	Çevrimiçi kaynaklar
199	Yazılar





# ***Dr. Hatice Safiye Ali***

*– İlk Kadın Doktor*

## **Savaşın yaralarını sarmak isteyen bir çocuk**

Hatice Safiye, 2 Şubat 1894'te Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamid'in yaverlerinden Trablusgarplı Ali Kırat Paşa ile Şeyhülharem Hacı Emin Paşa'nın kızı Emine Hasene Hanım'ın dört kızından en küçüğü olarak İstanbul'da dünyaya geldi. Safiye'nin en büyük ablası Advıye Sargut, Bülent Ecevit'in anneannesiydi. İkinci ablası Fatma Zehra Behire Öztan, üçüncü ablası Ferhande Okday ise son Osmanlı Sadrazamı ve çeşitli büyükelçiliklerde görev almış olan İsmail Hakkı Okday'ın ikinci eşiydi.

Babasını dokuz yaşındayken kaybeden Safiye, dedesi Emin Paşa'nın Valide Çeşmesi'ndeki konağında büyüdü. Küçüklüğünden itibaren edebiyata, müziğe ve yabancı dil öğrenmeye meraklıydı. Ortaokulu Beşiktaş Rüşdiyesi'nde (Ortaokul) okudu. Bu dönemde evde aldığı özel derslerle görgüsü zenginleşti. Ardından İstanbul Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde lise eğitimine başladı (1912). Bu okuldaki öğretmenlerinden biri ünlü şair Tevfik Fikret'ti...

Öğrenci olduğu yıllarda tanık olduğu Balkan ve ardından başlayan Birinci Dünya Savaşı'nın, kişiliğinde bıraktığı izler Safiye'yi doktor olma kararına yöneltmişti. Ancak henüz Cumhuriyet kurulmamıştı. O tarihte kadınlar istedikleri mesleği seçemedikleri gibi, doktorluk da yapamıyorlardı... Osmanlı İmparatorluğu'nda, o da Tanzimat'ın ardından, sadece yabancı jinekolog ve diş hekimi kadınlara muayenehane açma izni veriliyordu. Doktor olmak isteyen Türk kızlarına Avrupa'ya gitmekten başka yol bırakılmamıştı. Ta ki Kurtuluş Savaşı'yla esen çağdaşlık rüzgârı, 1922'de doktor olmak isteyen kız öğrencilerin Tıp Fakültesi'ne kabul edilmelerini sağlayana dek...

## Gurbette eğitim

Hatice Safiye 1916'da kolejdten mezun olduğunda dönemin Maarif Nazırı (Milli Eğitim Bakanı) Şükrü Bey'in yardımıyla devlet bursu alarak Würzburg Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. Böylece Avrupa'ya gönderilen üçüncü kız öğrenci oldu.<sup>1</sup> İleride "Hayatımın en güzel dönemi" diyeceği zaman dilimi böylece başladı. Savaşın kopkoyu gölgesine rağmen... Almanya'da tıp alanında eğitim görürken bir yandan görgüsü, kültürü de artıyordu. Kendi ülkesinde Türk kadınlarının hiçbir özgürlüğü yoktu. Bu ecnebi memlekette kadın ile erkeğin yalnızca arkadaşlık edebiliyor olması, bilim kadını olarak yetişen biri için rahat nefes almak gibiydi. Teorik çalışmalarla yetinmedi, kısa sürede saha çalışmalarına başladı. Mesleğiyle ilgili her şeyi öğrenmek istiyordu. Hamile kadınlara gerek gebelik esnasında gerek gebelikten sonra kendisine ve çocuğuna nasıl bakacağını öğreten kliniklerde çalıştı. Bu sayede hekimliğin yalnızca hastayı muayene etmekten ibaret olmadığını, hekimlerin toplum sağlığını ilgilendiren pek çok görevi de yapabildiklerini öğrenmişti. Gördükleri onun nasıl bir doktor olacağını da belirleyecekti...

1. İzmirli Suat Mahmut ve Fatma Saadet (Süeda), tıp eğitimi için Cenevre'ye gönderilmişti.

Onu zorlayan tek şey, savaş nedeniyle memleketi ve ailesiy-  
le irtibatının kesilmesi idi. Annesine gönderdiği mektuplar geri  
geliyor, endişeden Safiye'nin gözüne uyku girmiyor, yurtdışına  
gönderilen öğrencileri takip etmek amacıyla kurulan Talebe-i  
Osmaniye Hey'et-i Teftişiyesi Sermüfettişi (Başmüfettiş) Ali  
Haydar Bey'in yardımıyla annesinin iyi olduğu haberini alınca  
rahatlıyordu. Nihayet savaş bittiğinde onun hayatındaki bu en  
büyük zorluk da sona erdi.

Safiye yorulmak bilmeyen, çalışkan bir insandı. Her boş  
vaktinde başka bir şey öğrenmeye çalışıyordu. Ayrıca bu öğ-  
renme isteği sadece mesleğiyle sınırlı değildi, özel olarak felse-  
fe ve tarih dersleri de alıyordu.

Almanya'daki okulun son yılında "Physicum" adlı doktor-  
luk sınavına girmek gerekiyordu. Ancak Bavyera Milli Eğitim  
Bakanlığı, Amerikan Koleji mezunu olduğu için zorluk çıkar-  
ıyordu. Eğer onay alamazsa sınavı geçersiz sayılacaktı. Safi-  
ye, hem Maarif Nezareti'nden (Milli Eğitim Bakanlığı) hem de  
Başmüfettiş Ali Haydar Bey'den yardım istedi. Maarif Neza-  
reti Direktörü, Safiye Ali'nin profesörlerinden birine yazdığı  
mektupta sınavın onaylanması için elinden geleni yapacağı-  
nı bildirdi. 22 Temmuz 1918'deki sınavda istediği gibi birin-  
ci oldu! Doktor unvanı almak için girdiği sınavdaki tek Türk  
oydu. 1918 sonbaharında da sınav sonucu Almanlar tarafın-  
dan onaylandı.

## **Aşk kapıyı çalınca**

Diplomasını aldıktan sonra memleketine döndü dönmesine  
ama mesleğinde ilerlemek için daha okumalıydı. Hedefi profesör  
olmaktı... O yüzden İstanbul'da sadece altı hafta kaldı. Yeniden  
Almanya'daki Würzburg Tıp Fakültesi'ne giderek kadın ve ço-  
cuk hastalıkları uzmanlığı eğitimi almaya başladı. Tam bu gün-  
lerde yaşamı tamamen değişti, çünkü âşık olmuştu. Ferdinand  
Krekeler ile aynı üniversitedeydiler. Dr. Krekeler, mezun olduk-  
tan sonra Würzburg Tıp Fakültesi'nin göz kliniğinde çalışmaya

başladı. Safiye ile aşkları her ikisine de çok iyi geldi, evlendiler. Ferdinand, onu öylesine seviyordu ki Safiye vatanında doktorluk yapmak istediğini söylediğinde, göz kliniğindeki başa-  
sistanlık pozisyonunu bırakıp onunla İstanbul'a gelecek, adını bile değiştirecekti: Ferdinand'ın kısaltılmışı Ferdi'ye Safiye'nin baba adını ekleyerek "Ferdî Ali" adını uyduracaklardı.

Safiye Ali, Almanya'daki öğrencilik yıllarını ileride şöyle anlatacağı:

Hayatımın en güzel zamanı 1916'da iptida eden ve Almanya'da geçen tahsil hayatımdır. Memleketten ayrıldığım zaman burada daha cemiyet hayatı yoktu. Orada aile hayatı içine girdim. Bu bende çok büyük tesirler yaptı. Orada kadının erkeğe karşı aldığı arkadaş vaziyeti, kadınla erkek arasındaki şuurlu serbesti, sonraları üniversitede başladığım hayat benim için çok yeni ve çok feyizli tesirler bırakan bir hayattı. İlim muhiti içinde kadın erkek tefriki etmeden mevcut olan arkadaşlık, her meseleye karşı her şeyden evvel bir dost gözüyle samimi bakan nazarlar, bilhassa benim bir kadın ve yabancı bir kadın olduğumu nazar-ı itibara alarak gösterdikleri suhulet ve yardım beni çok mütehassis etmiştir. Talebe hayatımda bana en büyük yardımı gösterenlerden biri de zevcimdir. Her saha-i fende muvaffak olmak için bana azami yardım ve suhuleti göstermiştir...

## **Türkiye'nin ilk kadın doktoru**

1923 yılının yaz başlarında elinde diploması, yüreğinde heyecanı Safiye Ali vatanına döndü. Yıllarca süren savaşlarla paramparça olmuş ülkesi artık yeni bir yükseliş dönemindeydi. Mustafa Kemal önderliğindeki Kurtuluş Savaşı kazanılmış, vatan düşman işgalinden kurtarılmıştı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulmuş ama henüz Cumhuriyet ilan edilmemişti. Hatice Safiye'nin diploması incelendi, Haziran 1923'te *Türkiye'nin ilk kadın doktoru* olarak çalışma iznini aldı. Eşiyle bir-





*Bir Osmanlı paşasının kızı olarak doğan ama bir Cumhuriyet kadını olarak gözlerini yuman Safiye Ali, hem genç kızlara doktorluk yolunu açtı hem de halk sağlığına yaptığı sayısız katkıyla tarihe geçti.*





Cumhuriyet'in 100. Yılı'nda "yaşadıklarımızdan öğrendiğimiz bir şey var": Cumhuriyet özgürlük demek; çoğulculuk demek; din ve vicdan özgürlüğü demek; bilim demek, gelecek demek, Aydınlanma demek. Ama Cumhuriyet en çok da kadın demek. Dört duvar arasından çıkardığı kadınları hayatla buluşturduğu, ülkenin eşit yurttaşları haline getirdiği ve en çok kadınlar tarafından inatla, dirençle savunulduğu için.

Özlem Özdemir'in, Cumhuriyet'in özgürleştirdiği hayat sayesinde eğitim hakkına kavuşan, iyi bir kısmet ve biçki nakışla sınırlanan varoluşlarını laboratuvarlara, akademi kürsülerine, amfilere, sokağa taşıyan bilim kadınlarının hayat öykülerini yazdığı *Kadınlar Cumhuriyeti*, görkemli bir tarihi gerçek anlamıyla kavramak, Cumhuriyet'in 100. yaşını bütün coşkusuyla kutlamak isteyenlerin başucu kitabı olacak.

